

Asra nyt

Arbejderhistorisk Støttekreds Ringkøbing amt

---

26. Årgang

Nr. 4

2009

Asra indbyder til en spændende studietur til Arbejdermuseet i København hvor udstillingen 8 statsministre er aktuel.

På billedet ses: H.C.Hansen - Hans Hedtoft og Jens Otto Krag

Foto: Arbejdermuseet

A S R A N Y T

Ugives af ASRA
Ålykkevej 3 7400 Herning
Tlf: 2931 9225

Arkivet har normalt åbent
Onsdag mellem 10,00 og 15,00
Eller efter aftale

Redaktion:

Bent Kruuse
Elly Madsen
Jørn Jensen
Leo Skaaning

Ansvarlig

Formand
Andreas Iversen

Hjemmeside
WWW.ASRA.DK

Formand

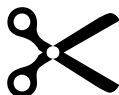
Andreas Iversen
Tlf: 97371989

Kasserer

Jørn Jensen
Tlf: 97129571

Deadline for næste nummer
den 1. februar 2010

Bladet trykkes med støtte fra
3F Holstebro

Sakset fra andre blade

Den klarer barberen!

"Her aarelades, Iglar og Blodkopper paasættes, Lavement gives, Ring ind-sættes i Ørene, Ligtorne og indgroede Negle helbredes, samt alt til Barber-faget henhørende udføres".

Saadan lyder en annonce fra en barber i 1800-tallet. For var man dengang barber, så var man også kirurg, for hvem andre end en barber kunne sikkert og præcist føre en kniv? En hurtig barber blev regnet for en dygtig barber. Ikke så mærkeligt, for narkosen blev først indført i 1846. Og så er en rask amputation vel at foretrække.

Nu har de i hvert fald syfilis

Syfilis var udbredt i 1800-tallet, også hos det bedre borgerskab, for tidens herrer holdt sig ikke tilbage med at besøge damer, som tog penge for den slags. På et tidspunkt ønskede myndighederne at gøre noget ved udbredelsen, og derfor indkaldte man samtlige prostituerede til undersøgelse. Og det blev de så, med de samme instrumenter! På den måde sikrede man sig - uden at vide det - at samtlige damer kom ud fra klinikken, hvis ikke syge, så i det mindste smittede...

Kilde: fag og arbejde - fagblad for FOA

Leder

Statsminister Lars Løkke Rasmussen sagde i sin åbningstale til folketinget, at regeringen vil tage børnefamilieydelsen fra de familier hvor børnene ikke er under uddannelse eller i beskæftigelse.

Lars Løkke tørrer ansvaret for regeringens manglende prioritering af uddannelse af på de unge og deres familie. I stedet for en hjælpende hånd får de unge en knytnæve i ansigtet. Det forslag kommer til at ramme katastrofalt skævt.

Næsten alle unge starter på en uddannelse, men frafaldet er blevet skyhøjt på grund af regeringens manglende indsats. Nedslidte lokaler, lærefri timer og op til 40 elever i klasserne er den virkelighed, der møder de unge. Det er vanvittigt, at de unge skal straffes for regeringens svigt på uddannelsesområdet.

Senere ved globaliserings forhandlingerne afviste Socialdemokraterne og De Radikale blankt at være med til at fjerne børnefamilieydelsen for nogle gruppe unge. Det resulterede i at finansministeren Claus Hjort Frederiksen smed de to partier ud af globaliseringsforhandlingerne, og dermed brød aftalen med forligspartierne.

Efter et gigantisk slagsmål om det så-

kaldte globaliseringsforlig, kom regeringen og Dansk Folkeparti dog til fornuft og genoptog forhandlingerne med Socialdemokraterne og De Radikale. Og det giver nu bonus for unge, der vil have en uddannelse.

Partierne er blandt andet blevet enige om at give 430 millioner mere til erhvervsuddannelserne. Og så skal der skaffes nogle nye praktikpladser. Samtidig sikres uddannelsesgarantien, så unge ikke risikerer at stå med en halv uddannelse.

Angående børnefamilieydelsen forbeholdt regeringen og Dansk Folkeparti retten til at (forhandle) fjerne børnefamilieydelsen i forbindelse finanslovsforhandlingerne, som foregår i skrivende stund. Så jeg tror det ender med at de bliver fjernet for unge der ikke har arbejde eller er i uddannelse. Igen et eksempel på, at regeringen støttet af Dansk Folkeparti hellere vil bruge pisken end gulerodsmetoden.

Andreas Iversen
formand

De danske arbejderes kamp for bedre leve- og arbejdsvilkår

*Artiklen er skrevet af gymnasieelev
Dennis Sasser som en historieopgave
i 2.U.*

Indledning

En af de meget væsentlige grunde til det danske samfund er skruet sammen som det er i dag, er arbejderklassens politiske og *faglige kamp* for bedre vilkår på en lang række områder bl.a. løn og arbejdsvilkår. Derfor synes jeg, at dette emne er meget interessant at arbejde med og essentielt at tilegne sig viden om.

Opgavens indhold er de danske arbejderes faglige kamp for bedre vilkår, hvis vigtigste periode går fra 1870 til 1899.

Jeg vil fortage en gennemgang af årsagerne til arbejderbevægelsens- og fagbevægelsens opståen; dernæst belyse hvilke ændringer arbejderne fik gennemtrumfet under fagbevægelsens fane.

Slutteligt vil jeg vurdere arbejdernes situation efter 1899 - dét år hvor Septemberforliget blev vedtaget- og ud fra det konkludere hvor stor sejren var for arbejderne og fagbevægelsen.

God læselyst. . . .
Dennis Sasser

Arbejdernes økonomiske, politiske og sociale forhold før arbejder- /fagbevægelsen gjorde sit indtog i Danmark.

For at være i stand til at forklare hvordan arbejderbevægelsen og fagbevægelsen opstod er det nødvendigt at vide hvilke forhold de danske arbejdere levede under i 1800- tallet.

Det danske samfund var i midten af 1800- tallet på mange måder ved at forandre sig drastsik. Den første revolution var den fri forfatning anno 1849, der afskaffede kongens ene-vælde til fordel for folkestyret.

Københavns borgerskab, der stod i spidsen for hele begivenheden, var i høj grad blevet inspireret af 1848 revolutionen i Frankrig. Der blev oprettet 3 politiske organer: Regeringen, Landstinget og Folketinget. Dette nye styre kan bestemt ikke kaldes et rent demokrati, idet det kun er mænd over 30 år, der aldrig har modtaget fattighjælp fra samfundet, havde egen husstand og havde ren straffeattest der fik valgret.

Det var dog et vigtigt skridt i retning af det demokrati, vi kender i dag.

Den feudale samfundsstruktur, der havde eksisteret i århundreder, var også ved at blive afløst af et liberalistisk/kapitalistisk samfund.

En milepæl i denne udvikling var næringsfrihedsloven af 1857, som bevirkede at folk fik frihed til uindskrænket at tjene penge; Markedsøkonomien var blevet indført.

Det andet aspekt ved næringsfrihedsloven var ophævelsen af laugsystemet, der hidtil havde beskyttet de håndværksmæssige erhverv mod at blive udkonkurreret, og derved havde dannet en tryghedsramme for mestrene og svendene.

Sideløbende med liberalismens fremmarch opblomstrede industrialismen, der kom til Danmark fra England og Tyskland i de sidste år af 1700-tallet. En af de største industrier i landet blev jernstøberiet og maskinfabrikken Burmeister og Wain, der allerede i 1847 beskæftigede over 70 arbejdere, hvilket i de følgende år blev markant forøget. Forudsætningen for konkurrencedygtig industri var de liberalistiske ideer. Mange mennesker, der før havde levet og arbejdet i landbruget flyttede nu til byerne og blev beskæftiget i den industrielle sektor, eller emigrerede til USA for at prøve lykken dér.

Kapitalismens indførelse havde dog også en dunkel bagside, idet forholdet mellem virksomhedsejerne og arbejderne var meget anspændt.

Arbejdslederne bestemte egentlig hvilke *vilkår* arbejderne skulle være underlagt herunder løn, arbejdstid, sundhedsmæssige forhold på arbejdspladsen m.v. Og samfundet dannede kun et meget spinkelt økonomisk og socialt sikkerhedsnet i form af fattigvæsenet.

Arbejderklassen stod altså i en beklemt situation, hvor forudsætningen for overlevelse bestod i et arbejde under kapåitalejerens krav om effektiv arbejdskraft til så lave lønninger som muligt. At der var økonomisk knaphed i arbejderhjemmet viser bl.a. fatumet, at arbejderfamilierne i gennemsnit brugte 70 - 85 % af den samlede indkomst til mad.

Arbejdernes økonomiske situation resulterede i dårlige sociale forhold.

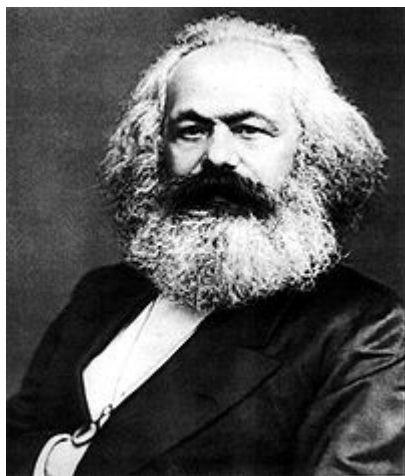
En typisk arbejderbolig var både fugtig, dårlig isoleret, pladsen var trang osv, jævnfør brokvarterene i det indre København, hvor der tillige var uhumsk, og hvor kun få solstråler fik banet sig vej til baggårdene. Og det var mange tusinde mennesker der boede sådan, alt imens storkapitalisterne og borgerskabet, f.eks. Carlsbergs topchefer, boede fint og fornemt.

Socialismen kommer til Danmark

Set fra en arbejders synsvinkel var det ulige forhold mellem ejerne af produktionsmidlerne og proletariatet aldeles unfair; netop fra denne betragtning opstod arbejderbevægelsen.

Bevægelsens fundament var de socialistiske lighedsprincipper, der bl.a. var opstået i Frankrig, hvor to socialistiske revolutioner havde fundet sted hhv. i 1830 og 1848 og hvor Pariserkommunen opstod og blev nedkæmpet i 1871.

Medens disse revolutionære elementer havde fungeret som de danske arbejderes inspirationskilde, var det via den internationale arbejderorganisation „1.Internationale“, oprettet af Karl Marx i 1864 i London, at der for første gang blev agiteret for socialismen i Danmark; dog uden resultater.

Karl Marx 5.maj 1818 - 14 marts 1883

Borgeskabet var bestemt ikke begejstret for disse socialistiske, oprørske tendenser. Derfor oprettede overklassen i 1840 de såkaldte borgeligt ledede arbejderbevægelser (herunder brugsforeninger, arbejderboliger, arbejds-

foreninger osv.) hvis formål var at give arbejderne bedre levevilkår, så risikoen for en socialistisk revolution kunne undgås. Skræmmebilledet var de franske revolutioner.

Louis Pio's kommentar til denne udvikling var at arbejderne blev gjort til „viljeløse nikkedukker“ for kapitalen. Borgeskabets succes var i de følgende år begrænset og de opnåede resultater, der stod mål med den oprindelige strategi.

Da Louis Pio henholdsvis i maj og juni 1871 anonymt udsendte to „socialistiske blade“ lød startskuddet til arbejderbevægelsen og herunder fagbevægelsen.

Bladet skiftede kort efter navn til „Socialisten“. Drivkræfterne i organisationen var foruden Pio dennes fætter Harald Brix og Paul Gelef. Brix stod for trykningen af „Socialistiske blade“ mens Pio og Gelef primært tog sig af agitationen for de socialistiske, reformistiske tanker og organisering af arbejderne. Under en arbejdsnedlæggelse på B&W i 1871 oprettedes den danske afdeling af 1.Internationale. Afdelingen gik under navnet „Stormester“, havde primært til formål at organisere arbejderne og genskabe en del af den solidaritet, som havde eksisteret i laugene. I Stormesters første åringer oprettedes fagsektioner i seks håndværksfag: Snedkerfaget, tømrerfaget, skrædderfaget, smedefaget samt én for andre fagområder.

Arbejderbevægelsen fik efterhånden så meget fodfæste blandt de københavnske arbejdere, at strejker så småt kunne iværksættes. Det var en meget svær opgave at holde en strejke i live i længere tid, da brødet jo også skulle på bordet i arbejderhjemmene, og i store træk var det kapitalisterne, der trak det længste strå - ihvertfald i starten.

I de første 5 år i 1870erne var der økonomisk højkonjunktur i Danmark, hvilket gav bedre mulighed for at gennemføre strejker, da arbejderne ikke i så høj grad var økonomisk trykkede, som i perioder med lavkonjunktur.

Endvidere skød mange nye virksomheder op i København og omegn, hvilket også fik fagbevægelsen til at se sit snit til at kæmpe for bedre faglige vilkår.

Således udkæmpedes et hidtil uhørt antal faglige kampe i årene 1870 - 1875, før lavkonjunktur med arbejdsløshed og svækkelse af organisationen m.v. til følge satte ind i landet. Antallet af kendte strejker i denne årrække er 261, hvilket gav udslag i bedre lønninger og fri i den såkaldte slavetime mellem kl. 18 og 19.

Omgangsskruen og Lockouten

En meget effektiv metode mod kapitalisternes magtmonopol var omgangsskruen, hvilket gik ud på, at en hel virksomheds arbejdsmandskab gik i strejke.

Når så kapitalisterne efter nogen tid var blevet „møre“ og de strejkende opnåede resultater, iværksattes en ny strejke på næste virksomhed.

Foregående strejke stod derved som skræk-eksempel for virksomheds-ejerne.

En af grundene til, at omgangsskruen var brugbar var, at arbejdsgiverne endnu ikke var organiserede, og derfor stod relativt svagt overfor omgangsskruen.

Arbejdsgivernes modtræk var at lockoute samtlige medarbejdere, hvilket fik situationen til at gå totalt i hårdknude. Sådanne konflikter kunne stå på i flere måneder, før en af parterne gav sig. En sådan situation var ikke i kapitalisternes interesse, da dette jo ikke fik pengene til at rulle ind; så derfor benyttede de så vidt muligt de uorganiserede arbejdere, hvilket svækkede fagforeningerne meget. Netop derfor gjorde fagbevægelsen alt for at hindre dette igennem et omfattende organisationsarbejde. Strejkebryderne, der trodsede fagbevægelsen, blev sortlistet i den socialdemokratiske presse og på de lokale beværtninger.

Slaget på Fælled den 5. maj 1872 Nørrefælled i København.

En af de mest kendte strejker var en murerstrejke i København i 1872.

Da fagbevægelsen med Pio i spidsen indså, at denne strejke var ved at løbe

ud i sandet, så Pio sit snit til at forsamle de Københavnske arbejdere og agitere for sammenhold, solidaritet, socialisme mv. Mødet blev planlagt til den 5. maj i Fælledparken, hvilket blev udbaseret i Socialisten.

Højrestyret og Borgeskabet frygtede i allerhøjeste grad disse oprørske, reformistiske tendenser, og arrasterede derfor Pio, Brix og Gerleff natten før mødet. Mødet faldt til jorden, men store skarer af arbejdere troppede alligevel op, og kom i fysisk konfrontation med ordensmagten.

Arrestation og den senere dødsdom af de tre unge socialister var en torn i øjet på den unge arbejderbevægelse, og da den danske afdeling af Internationale den 15. august 1873 blev forbudt ved dom, gik organisationen i sit store hele i opløsning.

Arbejderbevægelsen genopstår

I årene 1873 - 1875 havde den del af arbejderbevægelsen, der var tilbage, det meget svært, idet dens virke så vidt muligt blev bremset af myndighederne. Snedkeren Sophus Pihl kom til at stå i spidsen for de fagforeninger, der trods nedgangen var tilbage. Pio, Brix og Geleff blev den 8. april benådet i anledning af kongens fødselsdag, og Pio overtog selv roret. Men hermed var enden på tilbagegangen ikke nået.

Omkring 1875 gik det danske samfund fra højkonjunktur til lavkonjunktur, hvilket resulterede i at arbejderne ikke mere havde overskud til faglig kamp.

Arbejderbevægelsens målsætning: Gimleprogrammet anno 1876

Som en del af genrejsningen af fagbevægelsen blev Socialdemokratiets førsteofficielle partiprogram, „Gimleprogrammet“, istandsat. I programmet blev det som noget af det mest centrale fastslået at:

1. Hele udbyttet bør tilfalde dem som arbejder.
2. Kapitalisternes monopol er årsagen til nøden og elendigheden blandt arbejderne
3. At alle sociale og politiske uligheder skal udryddes

Under den socialdemokratiske partikongres i 1878 blev det vedtaget, at arbejderbevægelsen skulle udskilles i en politisk- og en faglig enhed.

nr. 26. „Dagbladet for Arbejdernes berettigede Fordringer.“ nr. 26.

Socialisten.

Et Dagblad for Arbejdernes berettigede Fordringer.

Udgivet af Socialdemokratiske Arbejderpartiet i Danmark den 2. Maj 1873.

Redaktionsadresse: Nørrebro, København.

Bestillingsskema: 1. 1/2 Aar 10 Schilling, 2. 1 Aar 18 Schilling, 3. 3 Aar 50 Schilling, 4. 4 Aar 70 Schilling, 5. 5 Aar 85 Schilling, 6. 6 Aar 100 Schilling, 7. 7 Aar 115 Schilling, 8. 8 Aar 130 Schilling, 9. 9 Aar 145 Schilling, 10. 10 Aar 160 Schilling, 11. 11 Aar 175 Schilling, 12. 12 Aar 190 Schilling, 13. 13 Aar 205 Schilling, 14. 14 Aar 220 Schilling, 15. 15 Aar 235 Schilling, 16. 16 Aar 250 Schilling, 17. 17 Aar 265 Schilling, 18. 18 Aar 280 Schilling, 19. 19 Aar 295 Schilling, 20. 20 Aar 310 Schilling, 21. 21 Aar 325 Schilling, 22. 22 Aar 340 Schilling, 23. 23 Aar 355 Schilling, 24. 24 Aar 370 Schilling, 25. 25 Aar 385 Schilling, 26. 26 Aar 400 Schilling, 27. 27 Aar 415 Schilling, 28. 28 Aar 430 Schilling, 29. 29 Aar 445 Schilling, 30. 30 Aar 460 Schilling, 31. 31 Aar 475 Schilling, 32. 32 Aar 490 Schilling, 33. 33 Aar 505 Schilling, 34. 34 Aar 520 Schilling, 35. 35 Aar 535 Schilling, 36. 36 Aar 550 Schilling, 37. 37 Aar 565 Schilling, 38. 38 Aar 580 Schilling, 39. 39 Aar 595 Schilling, 40. 40 Aar 610 Schilling, 41. 41 Aar 625 Schilling, 42. 42 Aar 640 Schilling, 43. 43 Aar 655 Schilling, 44. 44 Aar 670 Schilling, 45. 45 Aar 685 Schilling, 46. 46 Aar 700 Schilling, 47. 47 Aar 715 Schilling, 48. 48 Aar 730 Schilling, 49. 49 Aar 745 Schilling, 50. 50 Aar 760 Schilling, 51. 51 Aar 775 Schilling, 52. 52 Aar 790 Schilling, 53. 53 Aar 805 Schilling, 54. 54 Aar 820 Schilling, 55. 55 Aar 835 Schilling, 56. 56 Aar 850 Schilling, 57. 57 Aar 865 Schilling, 58. 58 Aar 880 Schilling, 59. 59 Aar 895 Schilling, 60. 60 Aar 910 Schilling, 61. 61 Aar 925 Schilling, 62. 62 Aar 940 Schilling, 63. 63 Aar 955 Schilling, 64. 64 Aar 970 Schilling, 65. 65 Aar 985 Schilling, 66. 66 Aar 1000 Schilling, 67. 67 Aar 1015 Schilling, 68. 68 Aar 1030 Schilling, 69. 69 Aar 1045 Schilling, 70. 70 Aar 1060 Schilling, 71. 71 Aar 1075 Schilling, 72. 72 Aar 1090 Schilling, 73. 73 Aar 1105 Schilling, 74. 74 Aar 1120 Schilling, 75. 75 Aar 1135 Schilling, 76. 76 Aar 1150 Schilling, 77. 77 Aar 1165 Schilling, 78. 78 Aar 1180 Schilling, 79. 79 Aar 1195 Schilling, 80. 80 Aar 1210 Schilling, 81. 81 Aar 1225 Schilling, 82. 82 Aar 1240 Schilling, 83. 83 Aar 1255 Schilling, 84. 84 Aar 1270 Schilling, 85. 85 Aar 1285 Schilling, 86. 86 Aar 1300 Schilling, 87. 87 Aar 1315 Schilling, 88. 88 Aar 1330 Schilling, 89. 89 Aar 1345 Schilling, 90. 90 Aar 1360 Schilling, 91. 91 Aar 1375 Schilling, 92. 92 Aar 1390 Schilling, 93. 93 Aar 1405 Schilling, 94. 94 Aar 1420 Schilling, 95. 95 Aar 1435 Schilling, 96. 96 Aar 1450 Schilling, 97. 97 Aar 1465 Schilling, 98. 98 Aar 1480 Schilling, 99. 99 Aar 1495 Schilling, 100. 100 Aar 1510 Schilling.

Redaktionens Bestyrelse, den 2. Maj 1873. Nr. 4.

Redaktionens Bestyrelse, den 2. Maj 1873. Nr. 4.

Nørefæstels,

etter Oplæsning fra Arbejdere i alle Høg.

et Folkemøde,

hvortil alle Københavns og Omegns Arbejdere indbudes.

København, den 2. Maj 1873.

Medlemmer for den internationale Arbejderforening:

Louis Pio, Søren Søfok, S. Wistr.

Redaktør er fuldt!

Den næste udbytte bør tilfalde dem som arbejder.

Kapitalisternes monopol er årsagen til nøden og elendigheden blandt arbejderne.

At alle sociale og politiske uligheder skal udryddes.

Indbydelse til Folkemøde på Fællededen

Det var et nødvendigt indgreb, fordi en del arbejdere ikke ville tegne medlemskab i fagforeningerne, hvis dette indebar, at de også skulle gå ind for socialdemokratiets partiprogram.

De to selvstændige organisationer etablerede dog tæt samarbejde, blev bl.a. ved at have gensidig repræsentation i hinandens bestyrelser.

Idet der nu var oprettet egentlige bestyrelser, havde Pio mistet en stor del af sin tilnærmelsesvis enerådige magt, som mange af bevægelsens øverste havde været utilfredse med.

I marts 1877 blev både han, Harald Brix og Paul Geleff bestukket af myndighederne til at emigrere til USA, hvilket de gjorde.

Nøglebegreber:

Solidaritet og Sammenhold

I 1880 var der ca. 200 arbejdere organiseret. Et meget omfattende arbejde med at få organiseret flere blev sat i værk, og det hjalp samtidig væsentligt, at Danmarks finansielle situation i 1881 blev bedre. Således blev 110 fagforeninger stiftet i perioden 1880 til 1885.

Fagbevægelsen havde efter kriseperioden nu igen styrke til at gå i kamp. I 1885 var antallet af konflikter i Danmark oppe på 107; heraf kun tre hvor arbejdsgiverne iværksatte lockout. En af de mest omfattende var en fem måneder lang lockout af 1200-1300 københavnske smede og maskin-

arbejdere fra sommeren og til efteråret 1885. Arbejdernes krav var en forhøjelse af mindstelønnen til 27 øre i timen.

Foreningen af Jernfabrikanter i København forlangte herefter, at arbejderne skulle melde sig ud af fagforening. Jernfabrikanterne oprettede ydermere særlige „gule“ fagforeninger for skruebrækkerne, hvilket var et særdeles hårdt modtræk til de arbejderledede fagforeninger.

Mindstelønkravet blev gennemført, men arbejderne vandt fagforeningsretten. Fagbevægelsen havde hermed cementeret sig i det danske samfund, men måtte sande, at lockouten var et særdeles effektivt modtræk fra kapitalisternes side.

I takt med at flere og flere fagforeninger skød op i København og i de større provinsbyer, opstod der et behov for at få disse struktureret. Diskussionen gik på, hvorvidt man skulle gruppere sig i industriforbund eller *fagforbund*, hvilket blev løsningen, da arbejderne med samme funktion efter al logisk analyse, må have samme interesser.

I 1898 samledes 38 af de daværende 39 fagforbund samt 25 „løse“ fagforeninger i „*De samvirkende fagforbund*“ (fra 1959 LO) Der derved talte omkring 61.000 medlemmer svarende til ca. en trediedel af den danske stab af arbejdere i håndværks og industri-sektoren.

I spidsen for DsF stod J.Jensen, mens

Peter Knudsen fra Socialdemokratiet blev næstformand.

Fagbevægelsen havde på omkring 13 år formået at vokse fra opløsningen i forbindelse med slaget på Fælleden til en stærk organisation, som borgerskabet ikke længere kunne skaffe af vejen. Organiseringen af både mænd og kvinder fortsatte op gennem 1890erne. Man tilstræbte især at få så mange ufaglærte som muligt ind i fagforeningerne, da de udgjorde en reel trussel som skruibrækkere, eller hvis de fabdt på at tilslutte sig arbejdsgivernes „gule“ fagforeninger.

Mændene havde i mange år været utilfredse med at og kvinderne arbejdede i den industrielle sektor, da de ikke blev så godt aflønnet som mændene. Hvis kvinderne blev for mange, kunne de fungere som løntrykkere. Mændene måtte dog sande , at kvinderne også havde sin plads på arbejdspladserne, og skulle derfor også med i den faglige organisation. I midten af 1880erne oprettedes kvindelige fagforeninger, der i 1898 blev organiseret i „Kvindeligt Arbejderforbund“. For at få DsF så godt som muligt udrustet i konfliktsituationer lavede man i 1892 et system, hvor de ikke strejkende i sympati ydede økonomisk støtte til de strejkende. Hermed kunne en strejke holdes kørende i længere tid end førhen. Også arbejdsgiverne havde set fidusen i at stå sammen, hvis de skulle være i stand til at forsvare

og bevare deres interesser overfor arbejdernes. I 1898 organiserede de sig derfor i Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening (i det følgende DAM) Omkring en sjettedel af de danske arbejdere meldte sig ind i DAM.

Septemberforliget

I april 1899 udbrød en mindre snedkerstrejke i nogle små jyske byer, fordi snedkerne ikke ville indgå en nylig istandsat overenskomst; og fagforeningerne stod klippefast. Dette medførte at arbejdsgiverne først lockoutede alle snedkerne og pr. 24. maj ekspanderede lockouten, så den ramte alle arbejderne i byggefagene og jernindustrien. I august udvidede DAM lockouten endnu engang, således at i alt omkring 40.000 arbejdere rantes. Men fagforeningerne var fast besluttet på ikke at give op. De strejkende og de lockoutede fik under konflikten økonomisk støtte fra arbejderne i Norden, Tyskland, England samt fra dem, der ikke var omfattet af storkonflikten. Der var i høj grad lagt op til en styrkeprøve mellem to parter. Storlockouten fik lov til at løbe til 5. september 1899, hvor fagbevægelsens nok mest betydningsfulde forlig blev indgået via en mægling. Septemberforliget er et regelsæt, som satte klare rammer for hvornår og hvordan strejker og louckouter i fremtiden måtte finde sted. Hermed var begreberne lovlige-/ ulovlige strejker

blevet defineret. Fremover måtte der ikke iværksættes strejker i overenskomstperioderne, men kun ved forhandling af nye overenskomst.

Arbejdsgiverne blev med Septemberforliget tvunget til at anerkende fagforeningsretten, mens arbejderne måtte vedkende „arbejdsgiverens ret til at lede og fordele arbejdet“.

Med septemberforliget var der endeligt sat punktum for, hvordan der i fremtiden skulle komme noget konstruktivt ud af kapitalisternes interesse for arbejderne.

I nogle arbejderkredse var der dog utilfredshed med forliget, idet det hævdedes, at arbejdsgiverne stadig havde for stor en magtposition.

Jeg er dog ikke enig heri, idet det efter min overbevisning er helt urealistisk at forestille sig, at arbejdsgiverne kan undværes. Dette bygger på, at de få arbejderjede virksomheder, der i 1900-tallet har eksisteret, aldrig har haft succes, som kan måles med kapitalisternes produktionsorganer.

Et andet aspekt er, at arbejderne fra den 5. september havde tilegnet sig status som en lige forhandlingspart overfor kapitalisterne. Denne status kunne herefter aldrig mere drages i tvivl.

Arbejdernes økonomiske og sociale situation i årene efter 1899

Arbejderklassen oplevede i de følgende år en væsentlig forbedring i le-

vestandarden; bl.a. opnåede de ved overenskomstforhandlingerne højere løn og afskaffelse af søndagsarbejdet. En stor del af fattigdommen var hermed borte samtidig med at arbejderne fik en smule bedre tid til at dyrke familielivet mv. I løbet af de følgende årtier blev der i det danske samfund etableret et stadig mere fintmasket økonomisk og socialt sikkerhedsnet. Eksempelvis blev der i 1907 fastsat ved lov, at statsanerkendte Arbejdsløshedskasser skulle eksistere, for at beskytte de personer, der blev slynget ud i arbejdsløshed.

I 1910 gik den danske stat in og etablerede „Forligsinstitutionen“ og „Den faste Voldgiftsret“. Den faste voldgiftsret var et dømmende organ, hvis opgave det er at fortolke paragrafferne i Septemberforliget, når der var uoverensstemmelser herom.

Forligsinstitutionens formål var at hjælpe til med at få arbejdsgiverens og arbejderne modstridende interesser til at forliges, ved forhandlinger af fremtidige overenskomster.

Harald Brix

Konklusion:

Hvor stor var sejren for arbejderne?

Jeg mener uden forbehold at det var en stor sejr, der kom i hus med Septemberforliget.

Fra industrialiseringens begyndelse såvel som i det gamle feudalesystem, hvor fattigdom og social og økonomisk forarmelse havde været hverdagen i de nederste lag i samfundet, fik denne samfundsklasse nu også noget at skulle have sagt overfor borgeskabet og kapitalisterne.

I forhold til Gimleprogrammet var sejren dog ikke så stor, idet f.eks. „Udryddelse af alle sociale og politiske uligheder“ ikke var sket.

Der var dog sket en væsentlig udjævning i disse uligheder.

Princippet om „Frihed, Lighed og Broderkærlighed blandt alle nationer“ blev i stor udstrækning gennemført efter datidens forhold.

Under storkonflikten 1899 gik således de nordiske lande, Tyskland og England ind og støttede de danske arbejdere økonomisk.

Tale på Fælleden

Literaturliste:

Vagn Dybdahl
Arbejderbevægelsens hvem hvad hvor
Politikens forlag 1974

Henning Tjørnehøj
Louis Pio - Folkevækkeren
Fremad 1992

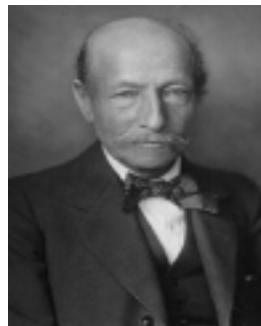
Niels Finn Christiansen
Fagbevægelsens historie
Fagbevægelsens interne uddannelser

Lise Togeby
Var de så røde?
Fremad 1968

Ebbe Kühle
Danmarkshistorie
Gyldendal 1989

Louis Pio

Paul Geleff

Mindeord

Bent Kruise skriver om **Aida Buur Andreasen**, der den 18. september 2009 sov stille ind:

Aida Buur Andreasen - Holstebro

Foto: Bent kruise

Læsere af ASRA Nyt vil sikkert huske Aidas historie "Aidas møde med Bodil Koch", (ASRA Nyt nr. 2/2008) fra dengang hun var ung tjenestepige i Søby brunkulsleje. Ikke mindst hendes begejstrede beretning om den benovede Aida, der ved indvielsen af et nyt marketenderi serverede for Bodil Koch og hendes mand Hal Koch.

Aida var meget aktiv i partiet, men også i fagbevægelsen, hvor hun i en årrække var formand for Husligt Arbejder Forbunds Holstebro afdeling. I partimæssig sammenhæng beklædte

hun forskellige poster bl.a. som kredskasserer i Holstebrokredsen og amtuuddannelsessekretær i Ringkøbing amt. Aida var også i en periode medlem af byrådet i Holstebro.

Vi er mange der husker Aida som den der altid sagde fra, når hun syntes noget var uretfærdigt. En retfærdighedsans hun var vokset op med, i et kærligt hjem i små kår. Aida glemte aldrig hvor hun kom fra.

Aida havde en lyrisk åre. I de år hvor Aida deltog aktivt i møder, generalforsamlinger, på kurser og konferencer, var det helt sikkert at hun på et eller andet tidspunkt rejste sig op og fremsagde et digt, hun havde skrevet under mødet, inspireret af situationen. Nu hvor Aida ikke mere er iblandt os, er vi mange, der siger tak fordi vi måtte lære hende at kende. Vi retter vore tanker mod Aidas familie, der har mistet en elsket mor, svigermor, bedstemor og oldemor.

Lad os mindes Aida med et par af hendes egne tankevækkende digte (skrevet for ca. 30 år siden).

Æret være Aidas minde

Hænder

*Jeg er altid forelsket - forelsket i hænder
hænder der taler om et langt livs sorger,
glæder og vemod
En tanke strejfer mig - hvor mange små
børn har disse
hænder strøget over kinden
tørret tårer væk fra deres kinder.
hænder der er brede og stærke - fortæller mig
om vilje til at klare det hele
disse skønne hænder*

*Hvem tørrer tårerne væk fra dine kinder
nu
hvem har tid til at tage dig i hånden
fordi det er dig
hvem glatter din kind og dine rynker
fordi det er dig*

Aida

Tænk, vi har været på kursus

Tænk, vi har været på kursus,
og vi fik at vide
at vi var socialdemokrater.
Vi skulle vise det
vi skulle være glade for det
fortælle andre det.
For det er det, der skal til
for at bevare vort ståsted,
gøre verden nemmere at leve i
for ham, der ikke selv har den
råstyrke
der skal til, for at overleve.

Værne de forsvarsløse,
værne vore idealer,
være os selv,
vise, at vi har fejl og mangler
vedstå at vi har svage sider,
tåle at få ris og ros.
Stadigvæk bevare lysten
og give andre håb og tro på,
at sammen er vi stærke.

I en kommentar til digtet siger Aida:

Kan vi tage hjem og fortælle vore kammerater nogen af disse ting, så er vore penge til kursus givet godt ud.

Aida

Studietur til København

lørdag d. 20. marts 2010.

Som omtalt i ASRA Nyt nr. 3 planlægger ASRA en studietur til Arbejdermuseet i København med foredrag om Stauning, samt rundvisning på udstillingen om 8 socialdemokratiske statsministre. Derudover vil vi besøge Vestre Kirkegård med rundvisning specielt omkring "Det Røde hav", hvor adskillige koryfæer fra arbejderbevægelsen og socialdemokratiet er bisat.

Programmet er som følger:

Afgang med bus fra Ålykkevej 3 i Herning (ASRA's arkiv) kl. 07.00. Opsamling ved Herning Banegård kl. 07.05.

(Der kan eventuelt etableres opsamling i Holstebro kl. 06.30 hvis der er tilslutning til det)

Der vil i bussen på turen blive serveret rundstykke og kaffe/te.

Ankomst til København ca. 11.30, hvor der er bestilt rundvisning om de 8 statsministre kl. 12.00.

Vi bliver delt i 2 hold, således at det ene hold ser på udstillingen om statsministre mens det andet hold kan se på den faste udstilling.

Derefter skal vi spise frokost i Arbejdermuseets restaurant Ølhalle. Vi får serveret smørrebrød og øl/vand. Ølhalle er en museumsrestaurant med meget flotte lokaler, der befinder sig i museets kælderetage.

Ølhalle i Rømersgade

Efter frokost vil lederen af Arbejderbevægelsens Arkiv (ABA) Henning Grelle fortælle os om Thorvald Stauning med udgangspunkt i den biografi han netop har skrevet.

Ca. kl. 16.00 tager vi afsked med Arbejdermuseet for at køre til Vestre Kirkegård. Her vil vi ligeledes blive vist rundt for at bese gravsteder for bl. a. Louis Pio, Th.Stauning, Hans

Hedtoft, H.C.Hansen, J.O.Krag og mange flere.

Jens Otto Krags gravsted

Efter denne rundvisning vil vi bevæge os hjemad og med en kort pause, hvor der vil blive serveret en sandwich og øl/vand, er der beregnet hjemkomst til Herning ca. kl. 22.30.

Alt dette kan vi tilbyde vore medlemmer og evt. ledsager for kr. 400,- pr. person.

For øvrige deltagere der ikke er medlem vil prisen andrage kr. 500,-.

Du får altså bustransport Herning (evt. Holstebro) - København og retur.

Rundstykke med kaffe/te på turen til København.

Besøg på Arbejdermuseet med rundvisning på udstillingen om 8 socialdemokratiske statsministre samt besigtigelse af museets faste udstilling, og derefter foredrag om Stauning. Frokost i Ølhalle incl. en øl/vand. Rundvisning på Vestre Kirtegård hvor vi skal se gravstederne for adskillige socialdemokratiske koryfæer. Sandwich samt en øl/vand på hjemturen.

Tilmelding til turen kan ske pr. telefon eller mail:

Andreas Iversen på tlf. 9737 1989
e-mail: andreasiversen@dlgtele.dk
eller

Jørn Jensen på tlf. 9712 9571
e-mail: jens1@webspeed.dk

Tilmelding er først gældende når ASRA har modtaget betaling for turen. Indbetaling kan ske til konto:

53830321148

eller ved at rekvirere indbetalingskort ved tilmelding.

Tilmelding er efter "først til mølle princippet", og vi skal anmode om snarlig tilmelding da vi efter d. 1. januar 2010 vil henvende os til en bredere kreds, såfremt der ikke er tilstrækkelig tilslutning i medlemskredsen.

Brande Afdeling skriver til Dansk Tekstilarbejderforbund i oktober 1945:

*Her afslører sproget og tegn-
sætningen at den der skriver er godt
gal i hovedet. Og at der også dengang
var folk, der ikke tog det første det
bedste arbejde.*

Vedrørende Skrivelse Journal Nr. 6034 skal vi bemærke følgende: det er rigtigt at Karen Bach, af Arbejdsanvisningskontoret, er blevet anvist arbejde på Brande Højskolehjem, derimod er det urigtigt at Afdelingen skulle have udtalt, at Karen Bach skulle gå for den Løn, der bliver hende tilbudt. Vi har udtalt, at hun ikke kunne forlange mere end den gængse Løn, der udbetales for nævnte Arbejde, og den er her i Brande 110 – 120 Kr. pr. Måned, til Sammenligning tjener at hendes Gage på Martensens Fabrik var 53.60 Kr pr. Uge.

Angående Arbejdstiden har vi fået oplyst at den ligger på ca. 10 Timer dagligt med en ugentlig Fridag, hvilket Tidsrum Karen Bach i Sommer arbejdede i Tørvemosen.

Afdelingen har så absolut fået det Indtryk, at Karen Bach ikke ønsker at komme i Arbejde, så hun ikke selv gør

Spor for at få noget, ovennævnte Arbejde i Tørvemosen tog hun først, efter at Arbejdsanvisningskontoret havde anvist andet arbejde, og da der er mangel på Mangel på kvindelig Arbejdskraft i Brande, ville det jo være en let sag at få fat i noget, tilligemed må vi høre meget Kritik fra vore Medlemmer, fordi hun får Lov til at gå på Understøttelse, så også derfor ville vi sætte Pris på at få hende i Arbejde.

Vi forstår slet ikke Karen Bach, når hun skriver, at vi aldrig vil give hende Besked, vi svarer altid efter bedste Overbevisning, men Sagen er den, at hun ikke vil tro det vi siger.

Vi skal yderligere bemærke, at hun overhovedet ikke har henvendt sig til Højskolehjemmet, men i sin Skrivelse kun fremhævet hvordan hun tror Forholdene er.

Brande Afdeling

fortsættes

**Brev fra Forbundet til Karen Bach
Lyder således :**

Efter indhentede Oplysninger fra vores lokale Afdeling er De anvist Arbejde på Brande Højskolehjem, men har ikke henvendt Dem på Hjemmet og kan således ikke udtale Dem om Pladsens Beskaffenhed.

Lønnen er 110 – 120 Kr. + Kost og Logi – i alt 220 Kr., hvilket svarer til den på Egnen gængse Løn og til Deres Løn på Martensens Fabrik, der var 53,60 Kroner pr. Uge.

Arbejdstiden ved det anviste Arbejde er ca. 10 Timer daglig med en ugentlig fridag, Arbejdstiden svarer til den, De havde ved Tørvearbejde i Sommer.

Vi må forstå Deres Vægning mod at påtage Dem det anviste Arbejde således, at de foretrækker at modtage Understøttelse i Stedet for at Arbejde, og må derfor give Afdelingen Medhold i, at den har haft Pligt til at nægte Dem Understøttelse

**Tekstilarbejdernes Arbejdsløsheds-
kasse**

Her lidt sjov læsning fra Tekstilarbejdernes fagforening i Brande:
Fra 1962

Herr tekstilarbejder Åge Hansen

Her

Det meddeles dem hermed, at de er afskediget til omgående fratrædelse.

Som grund hertil skal anføres Deres arbejdsvægning og utilbørlig optræden over for én af vore afdelingsledere

Martensens Fabrik

* * * * *

Her kommer en svarskrivelse fra Landsforbundet i uddrag:

I skrivelse af 3. maj har afdelingen meddelt, at man over for Martensens Fabrik A/S, Brande, har påtalt en afskedigelse, idet man fandt, at den var urimelig.....

..... Vi mener derfor at måtte meddele afdelingen, at efter de oplysninger, der gives i afdelingens skrivelse, og den motivering der er givet for afskedigelsen, anser vi det ikke for formålstjenligt at søge sagen videreførligt.....

Fundet i arkivet - Elly Madsen

Den gamle Redacteurs Klumme

af *Bent Kruuse*

Min kæphest

"At ride sin kæphest" vil sige at have en interesse, som man går op i med liv og sjæl. En af mine er at skrive min egen historie til glæde for mine børn og børne-børn.

Netop denne interesse gør, at jeg, hvad det sikkert er ASRA-Nyts læsere bekendt, igen og igen slår et slag for "Vi er selv historie". Min interesse for at bevare "den jævne mands historie" gør, at jeg gerne vil have andre til at komme ud af busken.

Intentionen er at vi i ASRA kan få en righoldig samling af historier - eller erindringer om man vil - sådan at eftertiden kan få et billede af, hvordan det var dengang vi, der i dag er den ældre generation, var børn og unge. Det var andre vilkår, med knaphed og ikke de samme muligheder som nutidens børn og unge har. Og netop den forskellighed bør beskrives.

Personligt læser jeg, der trådte mine barnesko i København, med stor interesse om (vest)jydsk opvækst og vilkår.

Til jer der ikke mener I kan gøre det godt nok. Vi kan ikke alle sammen skrive som H. C. Andersen, men det er heller ikke målet. Det er nemlig din

historie og din måde at skrive på, der gør at det er værd at gemme for eftertiden.

Hvis du ikke kan nedskrive historien, vil jeg gerne gentage vores tilbud om at låne dig en båndoptager, så du kan indtale historien. Så skriver vi den. Kom i gang, og jeg kan love, at dine børn og børnebørn vil elske at læse din historie.

Da jeg valgte netop dette emne til min klumme har det også bag-grund i, at jeg somme tider tænker, om det er umagen værd gentagne gange at agitere for "Vi er selv historie", når opfordringen ikke bliver fulgt. Skal jeg opgive og hellere ride en af mine andre kæphest?

Jeg vil også nævne den annonce, der var indrykket i sidste nummer af ASRA-Nyt. Selvom annoncen var holdt i en munter tone, er den alvorlig ment. **Det er vigtigt for ASRAs videre beståen**, at der kommer nye kræfter til. Af de aktive på arkivet er én fyldt 80 år og en anden på vej til 75 år. Så tænk alvorligt over det.

Der er plads til flere kæphest i stalden.

Generalforsamling og fortælleaften

Asra indkalder til generalforsamling:

Onsdag den 3. marts 2010 Kl.: 19,00
hos 3F Midtjylland
Vestergade 27. Herning

Dagsorden iflg. vedtægterne

Kl. 19.00 inden generalforsamlingen vil

Grethe Andersen

fra Herning fortælle om sit virke som formand for Syerskernes Fagforening.

Grethe Andersen var fra slutningen af 1970'erne og 20 år frem formand for ca. 1.100 medlemmer i Syerskernes Fagforening i Herning. Hun var tæt på syerskernes udfordringer i en tid, hvor tekstilindustrien var begyndt at flytte produktionen til lavtlønslande.

Asra ønsker alle vore medlemmer en rigtig god jul og et godt nytår
Tak for året 2009, på gensyn i 2010

Bestyrelsen